

Llegim

Literatura

LLEGIM / ENTREVISTES | 13/01/2023

Antoni Batista: "Durant molts anys m'he reservat la fe per a la meva intimitat"

Periodista, músic, professor universitari i escriptor

Jordi Nopca

🕒 6 min

1 🗨️ 📌 🔗

Antoni Batista. FERRAN FORNÉ

BARCELONA Al llarg de les últimes quatre dècades, el periodista, músic i professor universitari Antoni Batista (Barcelona, 1952) ha dedicat més d'una desena de llibres al conflicte basc, l'últim dels quals va ser *ETA i nosaltres* (Pòrtic, 2020). Els seus lectors, però, saben que aquest no és

el seu únic interès: també ha publicat diversos assajos sobre música – entre els quals destaquen els que ha dedicat a Raimon– i sobre història de la resistència antifranquista. El vessant fins ara menys explorat de les seves investigacions és el cristianisme. Havia motivat *Montserrat. Els misteris de la Muntanya Sagrada* (L'Arquer, 2008), però no ha estat fins ara que ha publicat una interessant i insòlita anàlisi dels quatre evangelis del Nou Testament, *Els portaveus de Déu* (Fragmenta), on estudia la propagació del missatge cristià des de l'òptica de la teoria de la comunicació.

No cal ser creient per llegir aquest llibre. ¿Per escriure'l tampoc?

— Durant molts anys m'he reservat la fe per a la meva intimitat, una mica pel mateix mecanisme que em va portar, quan vaig començar a fer periodisme, a deixar de militar al PSUC. Soc creient, però *Els portaveus de Déu* no és el llibre d'un creient, sinó d'un comunicòleg. La meva intenció era abordar fets teològics des d'un punt de vista científic. Avui, per fortuna, la metafísica es fa tangible. La realitat virtual cada cop és més present en les nostres vides, el núvol on tenim tots els documents és l'actualització d'aquell Déu que imaginàvem al cel... I fins i tot una dona pot ser mare sense haver de passar pel coit, com la verge Maria.

¿La llavor d'aquest assaig la trobem a Montserrat?

— Fa molts anys hi vaig dedicar un assaig, i per escriure'l vaig fer diverses estades tant a Montserrat com a Poblet. Vaig començar a donar voltes a la possibilitat d'estudiar els evangelis des d'una perspectiva propera a mi. La paraula *evangeli* significa *bona notícia* o *bona nova*. Tota la vida m'he dedicat al periodisme. Tenia lògica que intentés lligar una cosa i l'altra.

Així i tot, no hi ha gaires estudis com el seu.

— Fa cosa reivindicar-se com a pioner de res, perquè segur que en algun lloc del món algú altre se m'ha avançat... Però no n'he sabut trobar cap, encara. M'aproximo als evangelis amb el màxim respecte. També amb la distància de qui analitza els textos científicament.

Parteix d'una anàlisi de contingut dels quatre evangelis: les paraules més reiterades són *àngelos* (missatge), *apostélo* (enviar), *kerýsso* (anunciar/predicar), *laléo* (parlar), *lógos* (sentit/missatge) i *rhêma* (paraula).

— La presència quantitativament destacada de totes aquestes paraules demostra que els evangelis tenen una finalitat comunicacional clara.

Al llibre hi llegim que "el Déu de l'Antic Testament parlava directament amb els seus missatgers, generalment amb to imperatiu, per dir-los el que havien de transmetre al gènere humà". A partir de Jesús, l'estratègia de comunicació va canviar.

— A l'Antic Testament la comunicació és de dalt a baix. Déu és com una mena d'editor que parla amb els seus treballadors de forma exhortativa. Els evangelis parlen d'un missatge que vol arribar a tothom –no només al poble jueu–, a través de la figura de Jesús. Tenim quatre textos diferents, coneguts com els evangelis de Lluc, Mateu, Marc i Joan, que parlen d'un mateix home, Jesús, i que se centren en els tres últims anys de la seva vida. Són més veus que les que molts reportatges actuals fan servir.

L'assaig se centra en l'evangeli de Joan. Per què?

— És el que, des d'un punt de vista comunicatiu, està més a prop de la font, Jesús. L'acompanya, perquè és un dels dotze apòstols, i a més és testimoni directe de la passió. Acompanya el seu mestre fins al final.

Es queda al peu de la creu amb la seva mare, Maria, i després viu una temporada amb ella.

¿Potser això fa que sigui l'evangeli més íntim i el menys grandiloqüent dels quatre?

— És tan interessant el que escriu com el que no. Les coses més difícils de creure, Joan no les explica. El seu registre és narratiu –és el més periodístic de tots–, però a vegades també es permet ser líric. Dels quatre evangelis és l'únic al qual he pogut accedir directament, perquè vaig aprendre grec antic. Per poder analitzar-lo com calia he fet la meva pròpia traducció.

El principi d'aquest evangeli es va transformar a partir del segle IV a causa de la traducció llatina de sant Jeroni. Va canviar *logos per verbum*. "Al principi existia la paraula", podem llegir encara a la majoria de versions de la Bíblia.

— Jo seria partidari de restablir *logos*, que es pot traduir com a *sentit*. El sentit és anterior a la paraula. Déu, si és que és alguna cosa, és anterior a tot. Si en comptes de *logos* fem servir *paraula* o *verb*, perdem transcendència. Abans són les coses que el nom que els posem, que sempre serà reduccionista. De fet, el Déu de l'Antic Testament no es pot pronunciar, és el tetragrama *YHVH*.

Encara ara hi ha discussions sobre la data d'escriptura i l'autoria de l'evangeli de Joan. Segons el papiròleg tortosí Josep O'Callaghan –i a partir del fragment 7Q5 trobat a les coves de Khirbet Qumran a mitjans del segle XX–, es va escriure només 20 anys després de la mort de Jesús.

— Aquest evangeli ha motivat una llarguíssima polèmica acadèmica. ¿Va ser Joan, l'apòstol mateix, un deixeble seu o fins i tot l'anomenada escola joànica? La llengua del redactat final del text és homogènia, seria molt estrany que se n'haguessin ocupat diverses persones. Jo em decanto per pensar que la font principal és Joan

mateix, l'apòstol. Ho comparo amb el *Rèquiem* de Mozart, en què va col·laborar Süßmayr però l'autoria és mozartiana.

La música té una gran importància en el seu assaig. La *Passió segons sant Joan* de Bach l'ha connectat tant o més amb l'evangelista que les seves paraules.

— Durant 25 anys he estat organista d'estiu de la parròquia de Torredembarra. Ho vaig deixar quan el meu pare, que hi participava com a cantant, va morir, el 2002. Va ser molt bonic, tot allò. Dec haver fet unes 500 misses com a organista. Després hi has de sumar els enterraments, els casaments dels amics... La música i la metafísica estan molt relacionades. A la meva tesi doctoral acudeixo a Sant Agustí, que va escriure el primer tractat de musicologia modern.

El cita: "Els cossos ressuscitats no seran més que música".

— La música, segons un marxista com Lukács, és un llenguatge semàntic i intangible. Ens pot arribar a comunicar de forma eficaç amb les necessitats espirituals que puguem tenir. Schubert era molt promiscu –va morir de sífilis– i, en canvi, té unes obres musicals religioses increïbles. Mozart tampoc era un model de virtut, i les seves composicions religioses són espectaculars. La *Missa solemnis* i els motets religiosos de Beethoven impressionen, encara que ell fos un racionalista simpatitzant de la Revolució Francesa. Des dels elements tangibles que tenim i sense els dogmes, encara podem ser creients sense haver de demanar perdó.

Sigui "fill de l'home" o "fill de Déu" –la primera expressió surt més vegades als evangelis que la segona–, Jesús va existir.

— Els evangelis ens han arribat molt des de la dogmàtica. Joseph Ratzinger, que va ser un gran teòleg, té un estudi preciós sobre semàntica i sintaxi. Hi defensa que hem de partir del text i del context en què les paraules es produeixen. Les paraules són relatives, i quan les convertim en dogma les desvirtuem. Ara podem entendre la fe des

d'un punt de vista més raonable que abans. Les ciències positives ens hi ajuden. Armand Puig, prevere i doctor en teologia, té un gran assaig sobre el Jesús històric, absolutament científic [*Jesús, un perfil biogràfic*; Proa, 2004].

Dedica un capítol de l'assaig a la vida clandestina que havia de portar Jesús.

— El rei Herodes va creure que Jesús era el messies polític i que li disputava l'hegemonia. D'aquí que ordenés matar els nens menors de dos anys de Betlem, i que Jesús se salvés gràcies als pares, que van marxar a Egipte. Jesús va passar 30 anys amagat, no en tenim cap notícia fins que arriba a aquesta edat. Entre llavors i fins a la seva mort, era difícil arribar fins a ell. Jo vaig viure la clandestinitat durant el franquisme i sé el que és: fabricava propaganda des de casa... Si m'haguessin enxampat hauria rebut fort. Jesús es va haver d'amagar, però ni així va evitar que el condemnessin. No va ser per motius religiosos, sinó polítics. I el van executar com un proscrit.

¿La fe, es concreti o no en seguir el missatge de Jesús, forma part consubstancial de la nostra condició humana?

— Hi ha una part de gent que es declara materialista o atea –els agnòstics són un altre món– que, tanmateix, tenen sentiments o necessitats metafísiques. La dogmàtica catòlica els n'allunya. Les vivències metafísiques em fan millor persona, tot i que no en un sentit ètic o moral: a través d'elles puc aprofitar més tot el que la natura m'ha donat.

Els evangelis, gran font d'inspiració literària

“Las cuatro fuentes claras que del prado manaban / los cuatro evangelios, eso significaban”, escribia Gonzalo de Berceo en un llunyà segle XII. Lluç, Mateu, Marc i Joan han inspirat nombrosíssims autors al llarg de la història. Un dels últims va ser Emmanuel Carrère, que a 'El Regne' (Anagrama, 2015) rellegia el seu passat cristià per una doble via: des de l'agnosticisme actual, però també proposant un viatge al segle I dC, on a través de la mirada de Lluç i del convers Pau de Tars proposa una aventura plena de dubtes, de girs imprevistos i amb algun àpat de pop a la graella.

Una mica abans, Amos Oz va publicar 'Judes' (Siruela, 2014) –una relectura dignificadora de l'apòstol que ha passat a la història com a traïdor de Jesús– i Colm Toibín es va aproximar a 'El testament de Maria' (Amsterdam/Lumen, 2012) als últims dies de la verge, que és vigilada per dos dels apòstols mentre escriuen els seus llibres.

L'èxit i controvèrsia de Nikos Kazantzakis amb 'L'última temptació de Crist' (Adesiara) va tenir dos grans moments: el de la seva publicació –el 1953– i el de l'adaptació cinematogràfica homònima de Martin Scorsese (1988). La polèmica es fonamentava en la humanització (blasfema, per a alguns) del Messies, que després d'una vida breu i intensa, un cop crucificat es deixa convèncer pel diable i en comptes de morir a la creu pot continuar amb la seva vida, primer al costat de Maria Magdalena, després formant una família amb Maria, germana de Marta. Aquest mateix procés de posar damunt la taula les vulnerabilitats de Jesús recorre novel·les com 'L'evangeli segons Jesucrist', de José Saramago (1991), 'L'evangeli segons el Fill', de Norman Mailer (1997), i 'Jesús el bon home i Crist el trampós', de Philip Pullmann (2010).

Encara abans de Kazantzakis, Jesús va ser un secundari a la satírica 'El mestre i Margarida', de Mikhaïl Bulgàkov (escrita entre el 1928 i el 1940, però publicada el 1966), i en dues novel·les històriques

canòniques, 'Quo vadis?', de Henryk Sienkiewicz (1896) i 'Ben-hur', de Lewis Wallace (1880).

**Els
portaveus
de Déu**

ANTONI
BATISTA

18,05 €

Bookshop dona supò
independ